

UiA Universitetet
i Agder

Digitalt utenforskap – et økende problem

FÅR IKKE TAK I DE ELDERE: Eldreombudet frykter at mange eldre ikke får brukt de digitale løsningene for å melde seg på til vaksiner. Samtidig er det ikke alle eldre som har pårørende som kan hjelpe med påmeldingen. Foto: Håkon Jungo

Eldreombudet slår alarm om eldrevaksinering: – Får ikke svar fra en fjerdedel

Kommuner i Norge bruker hovedsakelig SMS og brev for å tilby vaksine til de eldre. Eldreombudet ber FHI ringe hvis man ikke får svar.

- Flere og flere tjenester digitaliseres
- Pandemien – en vekker:
  - Betydningen og verdien av digitale kanaler
  - Konsekvensene av digitalt utenforskap

NRK Nyheter Sport Kultur Humor Distrikt Mer ~ Logg inn

Frykter eldre går glipp av vaksinen: – Holder ikke med SMS og brev

Flere eldre sliter med å finne ut hvordan de skal få koronavaksinen. Eldreombudet frykter de blir for dårlig informert. Vi gjør alt vi kan, svarer flere kommuner.

Hvort stort er problemet med digitalt utenforskap?

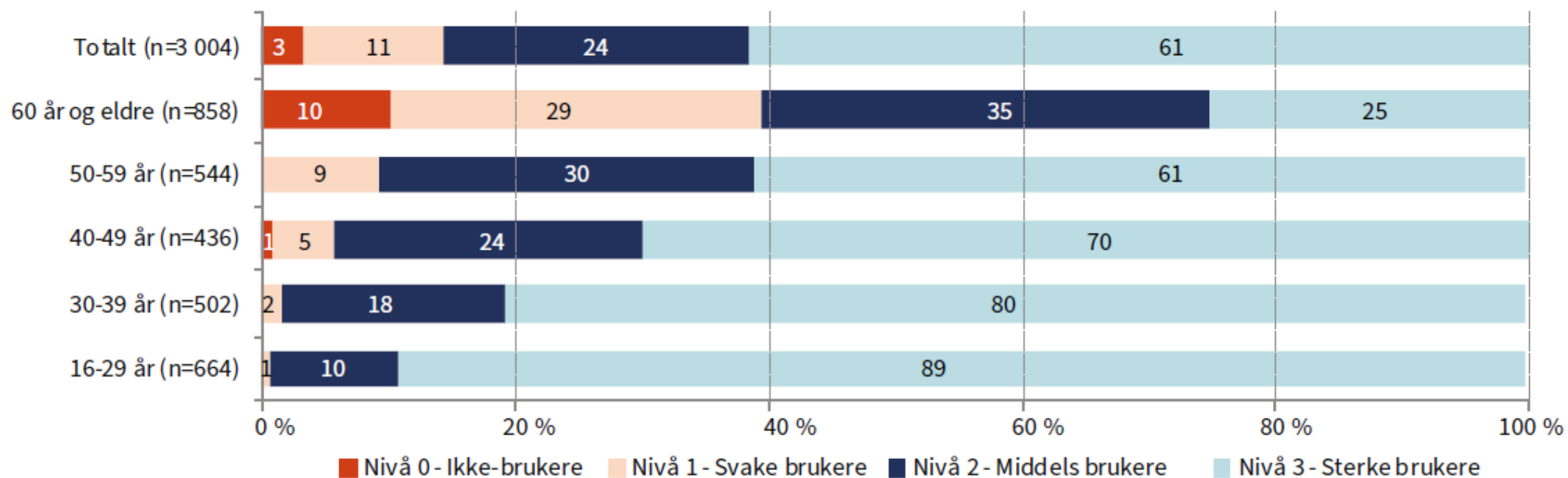
600 000 nordmenn er ikke-digitale

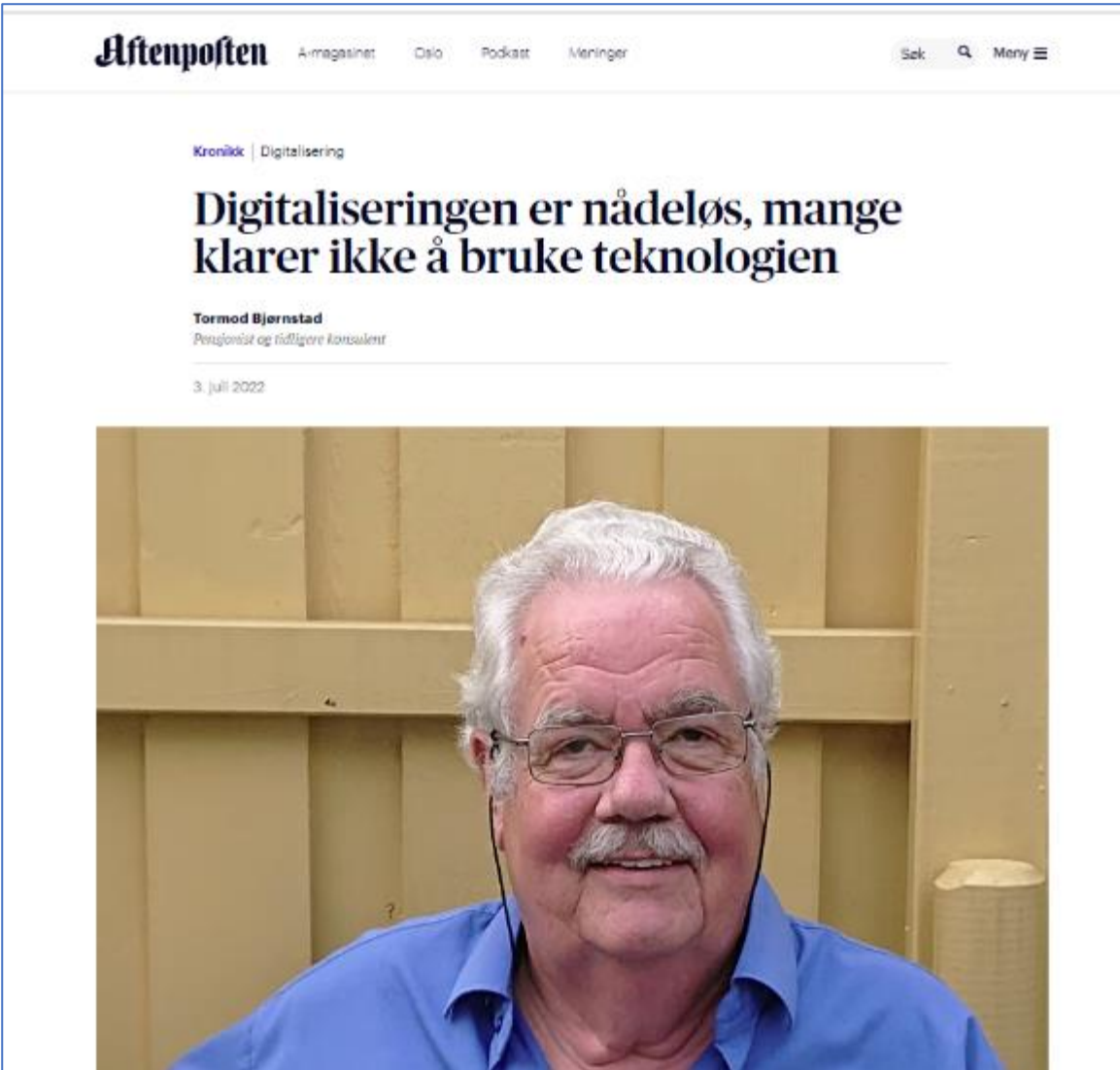
Koronatiden har gitt mange en digital læringsboost, men fortsatt står store grupper helt på sidelinja. Eldre og folk med lavere utdanning står i fare for å bli utestengt fra samfunnslivet.

Digital kompetanse i den norske befolkningen

FIGUR 5 Nivå på grunnleggende digitale ferdigheter i befolkningen, fordelt på alder. Prosent.

«Vi får håpe at vi ikke trenger bank-ID og passord for å få dø»

Debatt | Skatteetaten

Jeg er 80 år og skulle levere et brev til Skatteetaten. Slik gikk det.

Bjørn Alstad Wangen
Oslo-borger

25. juli 2022 07:00 | Sist oppdatert 25. juli 2022

Aftenposten 25. juli 2022

Norge | Digitalisering

80-åringen kom aldri gjennom til Skatteetaten. Nå oppfordrer han til et eldreopprør.

Bjørn Alstad Wangen (80) skrev om sine problemer med å få kontakt med Skatteetaten. I etterkant har det vært hyppig aktivitet på telefonen hans. – Det er mange som har møtt veggen, sier han.

– Eldre mennesker må ofte se de blir tvunget, sier Bjørn Alstad Wangen. Han håper å bidra til at systemet kan bli enklere. Foto: Ronyla Fagroun Larsen.

28. juli 2022

KRONIKK

Stengt ute

Pappaen min var en oppegående mann med nettside og eget firma, til det krasja digitalt. Du skal helst være ung, frisk og kjapp når alt ordnes på nett.

Astrid Marie Holand

Datter

Publisert 12. juni 2021 kl. 10:4

Det er fryktelig at min alltid positive, omsorgsfulle og samfunnsengasjerte far måtte oppleve å bli digitalt utmeldt, skriver kronikkforfatteren.

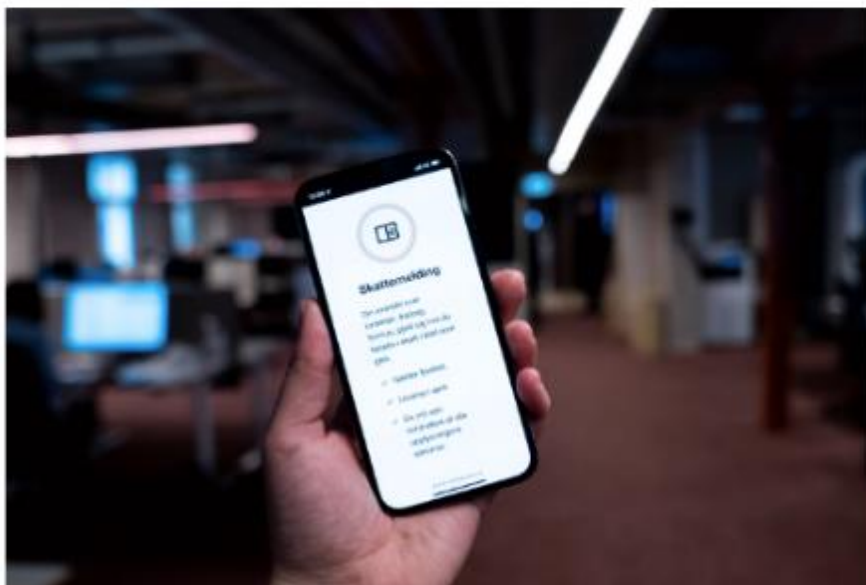
NRK Ytring 12. juni 2021

Debatt | Digitalisering

Etter flere timer i telefonkø hos Skatteetaten ga min 78 år gamle mor opp

 Nina Sandberg
Tidningsforfatter

30. mai 2022

Jeg hjalp moren min å nå Skatteetaten, men det er myndighetenes ansvar at hun og andre har tilgang til tjenester tilpasset deres behov, skriver Nina Sandberg. Foto: Trine Eke, NTB

Aftenposten 30. mai 2022

Ufrivillig logget ut

Vi har skapt en underklasse av digitalt hjelpeløse.

Vil fremtidens digitale samfunn kunne møte dem som faller utenfor på deres premisser, spør kronikkforfatteren.

Illustrasjonsbilde.

FOTO: SHUTTERSTOCK

NRK Ytring 13. mars 2022

- Som pårørende i hjelperollen har jeg møtt den digitale veggen

Et pågående forskningsprosjekt:

- SOS-prosjektet:
- *Infrastructures for partially digital citizens: Supporting informal welfare work in the digitized state*
- Finansiert av Nordisk Råd (2021-2023)

Ikke-digitale og «delvis digitale» brukere og deres hjelpere

- Vi skal gjøre empiriske studier med fokus på brukere som strever med å få tilgang til og bruke offentlige digitale tjenester:
  - Hvilke situasjoner og barrierer møter de?
  - Hvordan handler de da? Hvilke ressurser benytter de seg av?
  - Er støtte tilgjengelig? Hvem yter uformelt støttearbeid?
- Studier av 'digitale hjelpere' (spørreundersøkelse mai 2023)
  - Danmark – ansatte i Borgerservice
  - Sverige – lærere
  - Norge – sykepleiere i kommuner

PhD- og post-doc-stipendiater

Barbara P. Nino Carreras
IT-Universitetet i København

Jobbsøkere, Borgerservice

Mikaela Åberg
Gøteborgs Universitet

Skole-hjem samarbeid

Katherine Brown
Universitetet i Agder

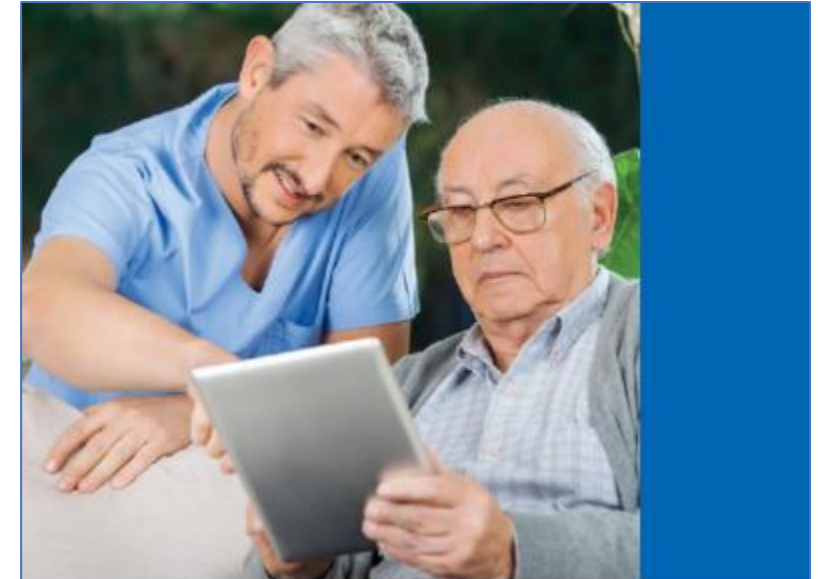
Flyktningers bruk av helsetjenester

Brukerfokuset bidrar til oppmerksomhet mot:

- Livsituasjonen (spesielt endringer gjennom livsløpet)
  - Overganger, for eksempel fra barn til voksen
  - Episodisk utenforskap, for eksempel hjernerystelse, sykehusopphold
  - Gradvise endringer, for eksempel aldring, begynnende kognitiv svikt
- Sammenheng/samspill mellom ulike tjenester/områder
  - Manglende informasjonsflyt, mye 'skjult arbeid'
  - Betydningen av digitale identitetsinfrastrukturer (for eksempel BankID)
- Hvilket brukerperspektiv har teknologidesignere/-utviklere?
  - Digitale løsninger designes ofte for autonome, kompetente PC-brukere
  - En relasjonell forståelse: personer som del av sosiale nettverk

Usynlig og uformelt «velferdsarbeid»

- De «digitale hjelpere»
  - Hvem er de (familie, naboer, venner, offentlig ansatte)?
  - Hvilken arbeidsbyrde, kostnad og risiko påføres de?
- Uformelt digitalt velferdsarbeid er problematisk:
  - Uønsket innsyn, eksponering av personlig informasjon
  - Juridiske gråsoner – agere på andres vegne
  - Blande inn egen økonomi
  - Blir sårbar for anklager om tyveri, svindel
- Kan dette arbeidet understøttes bedre?
  - Design av grensesnitt, løsninger og roller
  - Dokumentasjon av hjelpen
  - Opplæring og kompetanseheving

Going online on behalf of others

An investigation of 'proxy' internet consumers

<http://eprints.lse.ac.uk/83436/>

Hva gjør myndighetene?

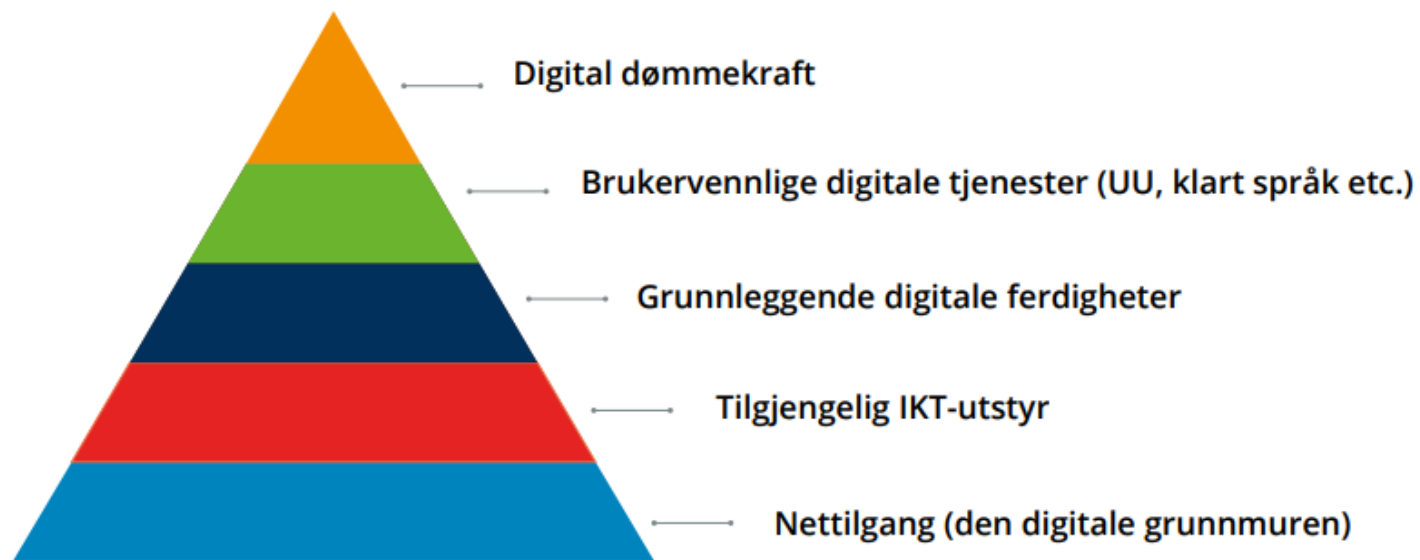
- September 2021:
- *Digital hele livet.*
Nasjonal strategi for økt digital deltakelse og kompetanse i befolkningen
- Hovedfokus:
kompetanseheving

Politikkens problemforståelse

Forutsetninger for fullverdig digital deltakelse

En strategi for økt digital deltakelse og kompetanse i befolkningen må bygge på en felles forståelse av at det er noen sentrale forutsetninger som må være på plass for at innbyggerne skal oppnå fullverdig digital deltakelse i samfunnet. Figuren nedenfor viser til fem ulike forutsetninger som strategien bygger sine tiltak på.

Figur 3.1 Fem forutsetninger for fullverdig digital deltagelse i samfunnet

Hovedmålet med strategien er å motvirke digitalt utenforskap ved å sørge for at alle innbyggere har tilstrekkelig digital kompetanse for å kunne delta i samfunnet på likeverdig grunnlag.

Tjenestetilbydere må ta samfunnsansvar

- Eksempel:
- Eldreombudet utfordret bankene
- Bankene (via Finans Norge) har etablert en bransjenorm
  - Den sier bl.a. at banken skal ha tilbud om ikke-digitale tjenester og at banken skal tilby rådgiving
- Normen skal gjelde fra 1.11.2022

Tjenestetilbydere (også i helse) må ta ansvar:

- Aktuelt prosjekt: «Video for Alle»

Tjenestetilbydere (også i helse) må ta ansvar:

- Aktuelt prosjekt: «Video for Alle»
- Mål: å utvikle en veiviser for digital inkludering ved videokonsultasjon:
  - en digital «katalog» over barrierer og mulige løsninger
  - som skal danne grunnlag for utvikling av nye videotjenester i norsk helsevesen
  - som sikrer at pasienter med ulike funksjonsnivå og lite digital forkunnskap kan delta i videokonsultasjoner.

Prosjekteier – Sunnaas Sykehus HF (HSØ innovasjonsmidler)

- Helseforetak: SSHF, OUS HF, Vestre Viken HF, Sykehuset Innlandet HF
- Brukerorganisasjoner: Blindeforbundet, LARS, Slagforeningen
- Forskere: Norsk Regnsentral, UiA (Senter for e-helse)
- Tolkesentralen, Indre Østfold kommune

Hva slag barrierer har vi identifisert og hvor er det tiltak?

Ytre faktorer

- Utstyr/teknisk løsning
- Helselogistikk
- Teknisk support
- Opplæring
- Økonomi

Universell utforming satt i system

Indre faktorer

- Motivasjon
- Vurderingevne/kompetanse
- Brukskompetanse

Selv om flere av faktorene som skaper barrierer er sett på, er to fremdeles ikke omtalt:

- Indre faktor: **det menneskelige aspektet** => behandler = barriere 1
=> pasient) = barriere 2
- Ytre faktor: **systemsetting av universell utforming rundt tjenesten** = barriere 3

Innhold i «Video for Alle»

Modul 1: Introduksjon

- 1 video og 3 sider (tekst) om prosjektet

Modul 2: Om universell utforming (4 korte videoer)

- Hva er UU?
- Ytre og indre faktorer ved videotjenester og UU
- Kontaktpunkter i tjenesten der problemene oppstår
- Personvern og informasjonssikkerhet som faktorer

Modul 3: Systemperspektiv (2 videoer med illustrasjoner)

- De ulike delene i en videotjeneste og systembarrierer
- Hvordan løse disse barrierer – handlingsplan

KOMMER I SOMMER:
Åpent tilgjengelig «Veileder»
E-læringsmodul (for alle i HSØ)

Innhold i «Video for Alle»

Modul 4: det menneskelig aspektet

- 1 video: vi må ikke glemme at vi er mennesker...

Modul 5: behandlerperspektiv (2 videoer, 1 animasjon)

- Hvordan opplever behandlere situasjonen og hva er barrierer?
- Hvordan løse barrierer?
- Animasjon: historien om faren som trengte en videokonsultasjon selv om han var blind

Modul 6: pasientperspektiv

- 1 animasjon: Tre historier om pasienter som trengte tilrettelegging

Modul 7: Ressurser

- 3 videoer; gode råd til pasienter, behandler og beslutningstaker
- 1 dokument: Handlingsplan i dokumentform
- Lenker til ressurser utenfor veiviseren

Oppsummering

- Kompetanseheving og opplæring er bra!
- Universell utforming av tjenester er bra!
  - ... men ikke tilstrekkelig.
- Vi må også:
  - Bruke kompetansen som finnes på brukerdeltakelse og inkluderende design
  - Beholde alternative (analoge) kanaler for tjenester
  - Tilby veiledning i bruk av digitale kanaler
  - Understøtte de uformelle hjelperne